

КОМІСАРЕНКО СЕРГІЙ ВАСИЛЬОВИЧ
(БІОГРАФІЯ)

Працює академіком-секретарем Відділення біохімії, фізіології і молекулярної біології Національної академії наук України (2004) та директором Інституту біохімії ім. О.В.Палладіна НАН України (1988-1992, 1998-).

С.В.Комісаренко - дійсний член (академік) Національної Академії наук України (імунологія, 1991), дійсний член (академік) Національної академії медичних наук України (імунологія, 1993). Доктор біологічних наук (молекулярна біологія, біохімія), професор (біохімія), лауреат Державної премії України (1979) та премій НАН України: ім.О.В.Палладіна (2003), ім.І.І.Мечникова (2012). Нагороджений Почесними Відзнаками Президента України: Орденом «Свобода» (2018), Орденом „Ярослава Мудрого” V ступеня (2005), Орденом "За Заслуги": III ступеня (1996), II ступеня (1998), I ступеня (2013), Орденом КНР «Дружба» (2012), Почесною Грамотою Верховної Ради України (2003), почесним званням “Заслужений діяч науки і техніки України” (2008). Обраний Почесним доктором британських Університетів - Кінгстонського за наукові досягнення (1997) та Північно-Лондонського за успішну дипломатичну діяльність (1997). «Почесний громадянин Києва» (2019), Почесний професор Одеського національного університету ім.І.І.Мечникова (2010) та Інституту мікробіології і імунології ім.І.І.Мечникова НАМН України (2011). Почесний член Польського біохімічного товариства (2011) та Всесвітньої організації імунопатологів (2013). Має Ранг Надзвичайного і Повноважного Посла України (1992). Одружений, має одну доньку.

С.В.Комісаренко народився 9 липня 1943 року в м.Уфа у роки евакуації, українець. Закінчив у Києві українсько-англійську школу № 92, Київський медичний інститут ім.Богомольця з відзнакою (лікувальний факультет, 1966), аспірантуру Інституту біохімії АН УРСР (1969). Одночасно працював фельдшером на Київській міській станції швидкої медичної допомоги (1963-1964), навчався на вечірньому відділенні механіко-математичного факультету Київського університету (1964-1966) та на курсах французької мови (1966-1969). З 1969 по 1992 рік працював в Інституті біохімії ім.О.В.Палладіна АН України - молодшим, старшим науковим співробітником, вченим секретарем, завідувачим лабораторією, завідувачим відділом, директором Інституту (1989-1992).

Академік Комісаренко є засновником молекулярної імунології на Україні. Головні напрями його наукової діяльності пов'язані з імунохімічним дослідженням антигенної структури білків та пептидів. Він першим в колишньому СРСР започаткував дослідження імунохімічної структури пептидів та білків (нейротоксину апаміну, цитохрому с), впровадив методи імуноензиматичних досліджень і проточну цитофлуориметрію та одним з перших в СРСР ввів у дослідження гібридомну техніку одержання моноклональних антитіл. У відділі молекулярної імунології Інституту біохімії (спочатку - у лабораторії імунохімії), який був заснований С.В.Комісаренком у 1975 році, ним та співробітниками відділу – учнями академіка Комісаренка - за допомогою моноклональних

антитіл було проведено імунохімічний аналіз фібрин(оген)у та продуктів його деградації і були знайдені нові (раніше невідомі) сайти, які беруть участь у полімеризації фібрину. Це дозволило створити сучасні імуноензиматичні діагностичні методи кількісного аналізу розчинного фібрину, фібриногену та D-D димеру для моніторингу стану системи зсідання крові та небезпеки тромбоутворення, а також запропонувати терапевтичні агенти для попередження тромбоутворення на основі каліксаренів та рекомбінантних одноланцюгових антитіл. Проведено дослідження ролі нікотинових ацетилхолінових рецепторів (НАХР) в імунній системі. Були вперше знайдені НАХР на В-лімфоцитах і вивчена біологічна роль НАХР, а також ПАР рецепторів на лімфоцитах. Були вперше знайдені НАХР на мітохондріях тварин. Була вивчена роль поліреактивних (неспецифічних) імуноглобулінів, а також запропоновані методи розрахунків констант взаємодії антитіл з антигенами. Була отримана низка рекомбінантних антигенів, зокрема антигенів мікобактерій туберкульозу людини і великої рогатої худоби, окремих субодиниць дифтерійного токсину та рекомбінантних антитіл проти цих антигенів, що дозволило створити сучасні діагностичні методи для аналізу туберкульозу та дифтерії. Була створена бібліотека рекомбінантних одноланцюгових антитіл людини (потужністю 10 мільярдів специфічностей) та бібліотека рекомбінантних одноланцюгових антитіл миші.

За ініціативою та під керівництвом С.Комісаренка було проведено унікальне дослідження імунітету у людей, які працювали після аварії на Чорнобильській АЕС. За допомогою найсучасніших методів вже наприкінці 1986 року було вперше знайдено і доведено (всупереч існуючій у ті роки офіційній позиції), що низькі дози радіації суттєво пригнічують систему природного імунітету, зокрема, знижують кількість та активність природних клітин-кіллерів, які відповідають за протипухлинний та противірусний імунітет у людини. Саме С.Комісаренко ввів у обіг термін "Чорнобильський СНІД".

Роботи С.Комісаренка мають велике науково-прикладне значення. Так, за імунохімічне дослідження білків молока йому було присвоєно Державну премію УРСР (1979). Під керівництвом С.Комісаренка вивчено біологічну дію фосфорорганічних комплексонів - бісфосфонатів та знайдено протипухлинна та імуномодуюча активність метилен-бісфосфонові кислоти. На основі останньої створено лікувальний препарат „Мебіфон”, який успішно пройшов клінічні випробування, впроваджений в онкологічних клініках та випускається фармоб'єднанням «ФАРМАК». Є підстави вважати, що препарат стане чи не найбільш ефективними вітчизняними ліками проти пухлин передміхурової залози у чоловіків і грудних залоз у жінок, а також метастазів пухлин у кісткову систему. Академік Комісаренко є ініціатором і співавтором винаходу технології отримання високоочищених і вірусбезпечних антигемофілічних препаратів з крові людини. Він також запропонував новий препарат «Мебівід» на основі бісфосфонатів та похідних вітаміну D, в першу чергу для лікування остеопорозу). Розроблені під керівництвом С.В.Комісаренка діагностичні методи проти туберкульозу, дифтерії та для визначення загрози тромбоутворення у людей пройшли апробацію і отримали реєстраційні посвідчення.

Крім короткострокових закордонних наукових відряджень, С.Комісаренко працював в Інституті Пастера в Парижі (1974-1975) та в Нью-Йоркському протираковому центрі ім. Слоан-Кеттерінга (1981). Йому належить ідея встановлення у 1986 році пам'ятника І.Мечникову в Інституті Пастера в Парижі від імені Академії наук УРСР. Він є автором понад 500 наукових праць, понад 80 національних і міжнародних патентів і винаходів з біохімії і молекулярної імунології та численних статей з політики і культури України, а

також співавтором чотирнадцяти наукових монографій (зокрема, «Радиация и иммунитет человека», Київ, 1994, «Структура і біологічна активність бактеріальних біополімерів», Київ, 2003; «Молекулярные механизмы образования и разрушения фибрина», Киев, 2013; «Biochemistry and Biotechnology for Modern Medicine», 2013; «Наноразмерные системы и наноматериалы», Киев, 2014; «Біобезпека під час біологічних досліджень», Київ, 2019 та «Застосування імуноензимних методів для лабораторної діагностики загрози внутрішньосудинного тромбоутворення», Київ, 2019). Він є головним редактором видання українською мовою найбільш відомого в світі підручника з біохімії «Основи Біохімії» за Ленінджером, Львів, 2015).

До від'їзду на дипломатичну роботу за кордон у 1992 році С.Комісаренко провадив велику науково-організаційну та педагогічну діяльність. Так, у 1978-1986 роках він керував республіканською міжвідомчою науковою програмою з імунології «Механізми імуностимуляції», був організатором Республіканських шкіл з молекулярної імунології, на протязі багатьох років читав курс лекцій з імунохімії в Київському державному університеті ім. Т.Г.Шевченка (1975-1984) та з молекулярної імунології - в Київському відділенні Московського фізико-технічного інституту (1982-1991). Зараз очолює Відділення «Біотехнологія» кафедри біохімії Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Він є головним редактором наукових часописів «Ukrainian Biochemical Journal» та «Biotechnologia Acta», членом редколегій міжнародного журналу «Європа» (Польща) та з імунофармакології (Італія), членом Ради міжнародного товариства імунофармакологів (США) та Наглядової ради найбільшого в світі центру геноміки - Пекінського інституту геноміки (від 2017), є представником України в Міжнародному союзі біохіміків і молекулярних біологів (IUBMB) та в Федерації європейських біохімічних товариств (FEBS).

1990 року Верховна Рада УРСР обрала С.В.Комісаренка Заступником Голови Ради Міністрів УРСР. На цій посаді та на посаді Віце-прем'єр-міністра України з гуманітарних питань він працював по квітень 1992 року. Брав активну участь у розробці перших Законів України з гуманітарних питань, зокрема про освіту, національні меншини, свободу совісті, пресу і засоби масової інформації, пенсії; ініціював прийняття Закону з боротьби із СНІДом, організував та очолив урядову комісію з боротьби із СНІДом, організував Державний комітет з боротьби із СНІДом.

Він був головою низки урядових комітетів та комісій: із відзначення трагедії у Бабиному Яру (1990-1991), з проведення Першого Конгресу українців (1991-1992), з гуманітарної допомоги (1990-1992), урядової протиепідемічної комісії тощо. Він був ініціатором відновлення Києво-Могилянської Академії; передачі приміщення Музею Леніна Українському Дому; організації музею Івана Гончара; передачі собору Святого Юра легалізованій Українській Греко-Католицькій Церкві; будинку синагоги Бродського, де знаходився театр ляльок, єврейській громаді та Олександрівського костюлу - Католицькій церкві; а також ініціатором нагородження колективу митців під керівництвом С.Параджанова Державною премією України імені Тараса Шевченка за створення фільму «Тіні забутих предків»; впорядкування місця трагедії у Бабиному Яру тощо. З набуттям України незалежності, він висловив Екзарху України митрополиту Філарету ідею створення Помісної Української Православної Церкви.

В травні 1992 року С.Комісаренко був призначений першим Послом України у Великобританії, а з 1995 року - і в Ірландії за сумісництвом. Працюючи Послом, він максимально сприяв розвитку двосторонніх україно-британських стосунків; ініціював

вступ України до директорату Європейського банку реконструкції та розвитку (1993), до Міжнародної морської організації (1995), ІНМАРСАТу та інших міжнародних організацій, які розташовані у Британії; організував безкоштовну передачу Україні (1995 рік) Британської антарктичної станції «Фарадей» (зараз «Академік Вернадський»); заснував у Лондоні благодійний фонд допомоги чорнобильцям (1993) та Британо-українську торговельну палату (1997). Посол С.Комісаренко успішно лобював підтримку Британською делегацією прийняття України до Ради Європи, ратифікацію Британським парламентом Угоди про співробітництво між Україною та Європейським союзом тощо. Завдяки його діяльності Послом, Україна безкоштовно отримала у Британії три будинки (два в Лондоні і один в Единбурзі) та було дуже вигідно придбано приміщення для Посольства України, чим було заощаджено декілька мільйонів фунтів стерлінгів.

Після завершення дипломатичної роботи у квітні 1998 року академік Комісаренко був знову обраний директором Інституту біохімії ім.О.В.Палладіна НАН України, а у квітні 2004 року - членом Президії Національної академії наук України та Академіком-секретарем Відділення біохімії, фізіології і молекулярної біології НАН України, де зараз продовжує наукову та науково-організаційну роботу. Багато уваги С.Комісаренко приділяє проблемам зменшення біозагроз в Україні. Він організував серію міжнародних конференцій і семінарів з проблем біобезпеки і біозахисту, а з 2005 року - очолює делегацію України на зустрічах експертів держав-учасниць Конвенції із заборони біологічної і токсинної зброї та на зустрічах Австралійської групи (експортного контролю). Указами Президента України у вересні 2007 року, у червні 2009 року та 20 листопада 2017 року С.В.Комісаренка призначено Головою Комісії з біобезпеки та біологічного захисту при Раді Національної безпеки і оборони України. Фактично, він є головним вітчизняним експертом з питань біобезпеки в Україні.

Академік Комісаренко активно займається громадською та добродійною діяльністю. Його обрано: першим заступником Голови Української Ради миру (1999), Президентом Українського біохімічного товариства (1999), Президентом Українського Інституту миру і демократії (2000), членом Ради міжнародного журналу «Європа» (Польща), Президентом благодійної організації інвалідів «Спеціальна Олімпіада України» (2002), Головою Наглядової ради Міжнародного фонду Національної пам'яті України (2007), Почесним членом та членом Ради директорів Британо-української торговельної палати, членом Президії Національної академії медичних наук України (2010), Президентом Української асоціації з біобезпеки (2013).

Він був кандидатом на пост Президента України (вибори 2004 року).

Нагороди, почесні відзнаки

- Орден Свободи (2018)
- Орден князя Ярослава Мудрого V ступеня (2005);
- Орден «За заслуги» I ступеня — (2013)
- Орден «За заслуги» II ступеня — (1998);
- Орден «За заслуги» III ступеня – (1996);
- Почесна відзнака Президента України (1996)
- Відзнака Президента України - медаль «25 років незалежності України» (2016)
- Державна премія УРСР у галузі науки і техніки (1979);

- Почесна Грамота Верховної Ради України (2003);
- Почесне звання «Заслужений діяч науки і техніки України» (2008).
- Почесна Грамота Кабінету Міністрів України (2003, 2013)
- Премія Кабінету Міністрів України (2017)
- Премія НАН України ім. О. В. Палладіна (2002);
- Премія НАН України ім. І. І. Мечникова (2012);
- Почесний громадянин міста Києва (2019)
- Орден «Дружба» - найвища нагорода КНР для іноземців (2012).
- Почесний доктор Кінгстонського Університету, Великобританія (1997),
- Почесний доктор Північно-Лондонського Університету, Великобританія (1997),
- Почесний професор Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова (2010),
- Почесний професор Інституту мікробіології і імунології ім. І. І. Мечникова НАМН України (2011),
- Почесний член Польського біохімічного товариства (2011).
- Почесний член Всесвітньої організації імунопатологів (2013).